

Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen asiantuntijaryhmä 14. kokous 1.6.2016

Paikka: Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, seminaarihuone 313

Aika: 10-12

Osallistujat:

Pirjo-Leena Forsström, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy (puheenjohtaja)
Juha Haataja, opetus- ja kulttuuriministeriö
~~*Kirsi Ahola*, Työterveyslaitos~~
Hilppa Gregow, Ilmatieteen laitos
Jyrki Hakapää, Suomen Akatemia
Konsta Happonen, Open Knowledge Finland ry
Jussi Heino, Tilastokeskus
Nina Hyvönen, Kansalliskirjasto
Keijo Hämäläinen, Helsingin yliopisto
~~*Risto Kaikkonen*, Terveystieteiden tutkimuskeskus~~
~~*Anne Kauhanen-Simanainen*, valtiovarainministeriö~~
Eeva Kaunismaa, opetus- ja kulttuuriministeriö
Minna Karvonen, opetus- ja kulttuuriministeriö
Jyrki Kettunen, Arcada
Helena Laaksonen, Tietoarkisto
Aila Louhelainen, Oulun yliopiston kirjasto
Sanna Marttinen, LYNET
Mikko Mönkkönen, Jyväskylän yliopisto
Sami Niinimäki, opetus- ja kulttuuriministeriö
Eeva Nyrövaara, Helsingin yliopisto
~~*Marit Olander*, valtioneuvoston kanslia~~
Soile Ollila, Tekes
Sari Räisänen, Kansalliskirjasto
~~*Viveca Still*, opetus- ja kulttuuriministeriö~~

Sihteeri *Jenni Hyppölä*, CSC – Tieteen tietotekniikan keskus Oy

Vierailijat:

Jessica Parland-von Essen, CSC
Sanna Kaisa Spoof, TENK

Liitteet:

Liite 2: Edellisen kokouksen 13.4.2016 pöytäkirja
Liite 3b: Avoimuuden näkökulmia TENK HTK-ohjeisiin
Liite 4a: Oikeuksien hallinnan metatiedot, kalvot

- Liite 4b: Oikeuksien hallintaan liittyvät metatiedot
- Liite 4c: Rights tavoitteet ja tulokset
- Liite 4d: Käyttöehdot liite
- Liite 7: Avoimen tieteen foorumi 22.11.2016
- Liite 8: Avoimuuden pyöreä pöytä
- Liite 9: ATT-palveluiden kehityksestä

Asialista

- 1. Kokouksen avaus ja asialistan hyväksyminen**
Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 10.01. Puheenvuorot Niinimäelle ja Ollilalle kokouksen loppuun.
- 2. Edellisen kokouksen pöytäkirjan hyväksyminen, Liite 2.**
Hyväksyttiin edellisen kokouksen pöytäkirja.

Keskusteluasiat

- 3. Tutkimuseettiset valmiudet ja ohjeet**
3.a) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkaustilanteet (Sanna Kaisa Spoof, TENK)

TENK:n pääsihteeri Sanna Kaisa Spoof alusti aiheesta. TENK:iltä on juuri valmistunut tutkimuseettiset suositukset väitöskirjan tarkastus- ja ohjausprosessin yliopistoille. Mediassa olleisiin tiedevilppiepäilyihin liittyen tekeillä on selvitys tutkimuseettikan tukihenkilöjärjestelmään ja tutkimusvilpin valvonnan vahvistamiseen. TJNK:n kanssa on yhteinen "Vastuullinen tiedeviestintä ja tekijyys" -hanke kanssa 2016 – 2017 ministeriön erillisrahoituksena. Lisäksi painopisteenä ovat tieteellisten julkaisujen tekijyyskysymykset, sekä tutkimusaineistojen käyttöoikeudet.

Tiedevilppi ei ole Suomessa rikosoikeudellisesti rangaistavaa, vaan tapauksia ratkotaan korkeakoulujen hyväksymän HTK-prosessin avulla. Spoofin mukaan tiedevilppiepäilyistä noin kolmannes on aiheellisia. Usein tapausten taustalla on muita ongelmia esimerkiksi työilmapiiriin liittyen, tieteellisiä näkemuseroja tai kulttuurieroja. Suurin osa tapauksista liittyy plagiointiin.

3.b) Avoimuuden näkökulmia TENK HTK-ohjeisiin (*Jenni Hyppölä*) (Liite 3b)

Jenni Hyppölä esitteli ATT-sihteeristössä laadittua näkökulmadokumenttia HTK-ohjeisiin. Taustalla on viimeaikaisen kansallisen ja kansainvälisen avoimuuskehitys ja avoimuuden korostuminen osana hyvää tieteellistä käytäntöä. Tämä kehitys voisi olla aiheellista huomioida tarkemmin myös osana eettistä ohjeistoa. Yksityiskohtaiset huomiot on esitetty liitteessä.

Keskustelussa todettiin, että edellinen HTK-ohjeistus oli voimassa 10 vuotta, eikä HTK-ohjeistuksen, eikä nykyisen uudistamiselle ole sovittua aikataulua. Päivitys tehdään yhteistyössä ministeriön ja tiedeyhteisön yhteistyönä.

Spoof arvioi esiteltyjen ATT-näkökulmien olevan relevantteja. Yksi vaihtoehto voisi olla lyhyemmän ohjeistuksen tekeminen avoimuudesta liitetyypisesti voimassaolevaan ohjeistukseen.

Keskustelussa nousi esiin julkisuus ja avoimuus –käsitteiden yhtäläisyydet ja erot. Pitäisi määritellä, mitä itsessään laava käsite avoimuus tarkoittaa. Puheenjohtaja totesi määritelmäkeskustelua käytävän parhaillaan oikeuksien hallinta –työryhmässä. Julkisuus ymmärretään julkisuuslain määritelmän mukaisesti. Määritelmiä olisi täsmennettävä, eivätkä ne saa olla instrumentaalisia. Edelleen keskustelussa muistutettiin, että lähtökohtaisesti tieteen ja avoimen tieteen tulisi olla synonyymeja. Avoimen tieteen peruslähtökohta on toistettavuus, jolloin avoimuuden rima ylittyy, kun tutkimus on toistettavissa. Esille nousi myös vertaisarvionti ja sen avoimuuden puute, jolloin arvionneilla voidaan aiheetta lytätä kilpailevia tutkijoita. Tähän pitäisi päästä puuttumaan. Ylipäänsä aihepiiriin kuuluvia asioita pitää viedä kansainvälisesti eteenpäin.

4. Oikeuksien metatiedot (*Jessica Parland-von Essen*), (Liitteet 4a, 4b, 4c, 4d)

Oikeuksien hallintaan liittyvät metatiedot –työryhmän puheenjohtaja Jessica Parland-von Essen kertoi ryhmän toiminnasta ja tekeillä olevasta selvityksestä. Työryhmä on osallistunut innokkaasti selvityksen kirjoittamiseen. Ehdotettuja periaatteita ovat koneymmärrettävyys ja ihmisluettavuus, saatavuuden ja käyttöehtojen ilmoittaminen erikseen, niiden mahdollisten rajoitusten ja poikkeuksien, sekä oikeuksien haltijan kertominen. Saatavuuden rajoituksille on määritelty seitsemän kategoriaa. Tässä vaiheessa ehdotetut toimenpiteet sisältävät mm. oikeuksien hallintaa koskevien metatietojen suositusten ja aineistojen kokoamisen ja niiden

jatkotyöstämisen ja tarkentamisen kansallisella tasolla. Työryhmän wiki löytyy osoitteesta:

<https://wiki.eduuni.fi/pages/viewpage.action?pageId=15894100>

5. **Kansalaistiede: selvityksen lähetekeskustelu (Pirjo-Leena Forsström)**

Puheenjohtaja alusti lähetekeskustelun kansalaistieteen selvityksestä. Selvitys teetetään ulkopuolisella, ja sen tavoitteena on saada ainakin tietoa avoimen kansalaistieteen toimintaedellytyksistä Suomessa, käytännönläheisiä toimenpidesuosituksia kansalaistieteen edistämiseksi ATT-hankkeen puitteissa, sekä yleisiä toimenpidesuosituksia kansalaistieteen edistämiseksi tiedeyhteisölle, kansalaistiedetoimijoille, sidosryhmille ja viranomaisille.

Keskustelussa todettiin aiheen olevan ajankohtainen myös ainakin LERU:ssa (Citizen Science Initiative) sekä LYNET:issä, jossa mm. SYKE on tehnyt yhteistyötä LUT:n kanssa.

Tiedoksi

6. **Organisaatioiden kuulumiset Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (Helena Laaksonen)**

FSD:n vt. johtaja Helena Laaksonen kertoi FSD:n ajankohtaisista asioista. CESSDA:n ERIC-hakemus on vireillä. SaW-projektin (Strengthening and widening the European infrastructure for social science data archives 2015–2017) kustannus-hyöty-selvitys on käynnissä ja fokusryhmähaastattelut on vastikään suoritettu. Data-arkistojen elinkaaren kuluista hankinta, prosessointi, metadatan tuottaminen ja kuratointi muodostavat noin puolet, säilyttäminen 1/6 ja pääsyn hallinta 1/3. Suurilla arkistoilla toiminta on tuottavaa, mutta FSD:llä aineisto- ja käyttäjämäärät ovat huomattavasti pienempiä. Alustuksen jälkeisessä keskustelussa todettiin vaikuttavuuden ja kustannushyötyjen osoittamisen olevan tärkeää.

Oulun yliopisto (Aila Louhelainen)

Aila Louhelainen kertoi kuulumisia Oulun yliopistosta. OY:ssa on laadittu tavoitetila avoimuudelle 2017, johon kuuluu mm. rinnakkaistalennukseen, aineistojen tallentamiseen ja avaamiseen liittyviä toimenpiteitä. Osana strategian toimenpideohjelmia on hyväksytty myös oma datapolitiikka, joka pohjautuu Concodat on Open Research'in periaatteisiin. Tutkijoiden ohjeistusta ja koulutusta on suunniteltu ja siihen liittyen on järjestetty useampia tilaisuuksia. OY:llä järjestettiin myös ATT-osajakoulutus huhtikussa, joka keräsi lähes sata kuulijaa paikan päälle.

7. **Avoimen tieteen foorumi 22.11.2016 (Eeva Kaunismaa) (Liite 7)**

Eeva Kaunismaa kertoi tarkentuneita tietoja ATT-foorumista 22.11. ja workshop-päivästä 23.11. Paikaksi on varmistunut Metropolian päärakennus. Tulokulmia ovat esimerkiksi avoimuuden tekeminen houkuttelevaksi tutkijoille ja meritoituminen. Työpajoina ovat ainakin legal jam ja codata citation. Keskustelussa ehdotettiin nuorten tutkijoiden rekrytoimista (kommentti-)puhujiksi avoimella prosessilla. Puheenjohtaja kertoi ennen tapahtumaa avattavan kommentointi- ja ideointisivuston. Tapahtumaan on lisäksi tulossa Hyde park, jossa on mahdollisuus pitää omia puheenvuoroja. Lisäksi ehdotettiin näkökulmiksi vertaisarviointia ja vuoropuhelua elinkeinoelämän kanssa. Ajatuksia ja ehdotuksia aiheeseen liittyen esimerkiksi puhujiksi voi lähettää puheenjohtajalle tai sihteerille.

8. Avoimuuden pyöreä pöytä (*Pirjo-Leena Forsström*) (Liite 8)

Puheenjohtaja kertoi Avoimuuden pyöreästä pöydästä, joka on uusi rakenne hankkeeseen. APP on avoimuuden käytäntöön viemisen ja käytäntöjen verkosto, joka toimii myös kansainvälisen yhteistyön tiedonvaihdon foorumina. APP kokoontuu 1-2 kertaa vuodessa teematapaamisiin ja sen puheenjohtajana on Riitta Maijala. Ensimmäinen tapaaminen on 27.9., teemana biolääketiede ja terveystieteet. Keskustelussa toivottiin kohderyhmään lisättävän myös tutkimuslaitosten edustajat. Kommentteja ja ehdotuksia aiheeseen liittyen voi lähettää pääsihteerille.

9. ATT-palveluiden kehityksestä (*Pirjo-Leena Forsström*) (Liite 9)

Puheenjohtaja kertoi lyhyesti käynnissäolevasta palvelukehityksestä ATTX-palvelun eli linkitettyä dataa tutkimuksen tietoaaineistoista -hankkeesta. Projektin vetovastuu on HY:n kirjastolla, jossa yhteyshenkilönä toimii Joonas Kesäniemi (joonas.kesaniemi@helsinki.fi). Hänelle voi ilmoittautua mukaan palvelukehitykseen. Asiantuntijaryhmäläisten toivotaan levittävän tietoa asiasta omissa organisaatioissaan.

11. Muita asioita

Sami Niinimäki kertoi Olli Rehnin esiintymisestä kilpailukykyneuvostossa, jossa mainittu myös avoin tiede ja tutkimus. Video: <http://video.consilium.europa.eu/en/webcast/60896c27-fa15-4dca-a5f5-7e5a62027609> (alkaen 41:20)

Niinimäki kertoi niinkään Euroopan Unionin neuvoston päätelmistä siirtymisestä avoimen tieteen järjestelmään. Erityisesti huomionarvoista on päätelmien kohta 9, jossa kehoitetaan jäsenvaltioita tukemaan tutkijoiden tekijänoikeutta ja esimerkiksi CC-lisenssien käyttöä tieteellisessä toiminnassa. Toinen merkittävä kohta on päätelmä 15, jossa tuetaan H2020-ohjelman tavoitteita mm. tutkimusaineistojen avaamiseksi. Kaikkiaan päätelmäpaperin tavoitteet ovat kunnianhimoisia ja tähtäävät laajempaan

avoimuuteen kuin esimerkiksi ATT-hankkeen tavoitteet. Päätelmät löytyvät osoitteista:

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9526-2016-INIT/fi/pdf>

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9526-2016-INIT/en/pdf>

Soile Ollila kertoi Tekesin julkaisseen suosituksen käyttää DMPTuulia tai oman organisaation työkalua. DMPTuuli otetaan käyttöön kaikkiin hakuihin. Jyrki Hakapää totesi Suomen Akatemian ottavan DMPTuulin käyttöön syyskuun haussa. Jatkossa Akatemia olettaa aineistojen avaamista oletusarvoisesti ja tästä poikkeaminen vaatii hyvät perustelut.

12. Seuraava kokous

Keskiviikkona 7.9. klo 10-12, opetus- ja kulttuuriministeriö, nh Kalevala

13. Kokouksen päätös

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 12.00.